

Anexa la ordinul ministrului educației și cercetării nr. 5005 / 14.10.2004

**MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII
CONSILIUL NAȚIONAL PENTRU CURRICULUM**

**PROGRAME ȘCOLARE PENTRU CLASA A X-A
ȘCOALA DE ARTE ȘI MESERII**

LIMBA ȘI LITERATURA MAGHIARĂ

Aprobat cu Ordin al ministrului

Nr. 5005 / 14.10.2004

București, 2004

MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM

X. osztály

Az anyanyelvi kommunikációs kompetencia olyan készségek, képességek, motívumok és ismeretkészletek komplex és folyamatosan bővülő rendszere, amely megalapozza a személyiség alapvető kompetenciáinak működését (alanyi, szociális, kognitív és más specifikus kompetenciák).

A magyar nyelv és irodalom tanterve a szakiskolák számára szemléletileg azonos a középiskolai tantervvel, de a követelményrendszer és a tartalmak a heti 2 órás tanítási időhöz igazodnak.

A nyelvi képzés és irodalomtanítás a megelőző tanulási szakasz folytatásaként a kommunikációs, irodalmi és kognitív kompetencia fejlődését célozza az alábbi területeken:

- anyanyelvhasználat és tudatos nyelvi viselkedés különböző élethelyzetekben;
- szövegolvasás; az olvasói szerep, az esztétikai magatartás gyakorlása;
- problémalátás, véleménynyilvánítás és érvelés különböző közlési helyzetekben;
- a történeti látásmód megalapozása, kulturális viszonyulások gyakorlása.

A tanulás folyamata a nyelvi, irodalmi és kognitív kompetencia új helyzetekben történő együttes működésére és újjászerveződésére irányul. A kompetenciákat a tanterv képességbeli alapjaikra és e képességek fejlesztésére alkalmas ismeretkészletekre bontja (képességek, tartalmak). Az ismeretkészleteket a *Tartalmak* című alegység részletezi.

A tanterv nem tartalmaz ugyan konkrét javaslatokat a tanulási tevékenységekre vonatkozóan, de a kompetenciák fejlődése, a folyamatosan bővülő és újjászerveződő képesség- és ismeretkészletek működése eleve csak tevékenységhelyzetben valósulhat meg. A tanulási folyamatban tehát a kommunikáció, az olvasás valós tapasztalatát kínáló tevékenységrendszerek és feladathelyzetek teszik lehetővé a képességek, ismeretek tudatos szintre fejlődését. A tanítás megtervezésére, a módszertani és értékelési szemléletre vonatkozóan a *Tartalmak* alegység bevezető fejezetei kínálnak szempontokat.

ALAPKOMPETENCIÁK

1. Anyanyelvhasználat és tudatos nyelvi viselkedés különböző élethelyzetekben; kommunikáció szóban és írásban
2. Szövegolvasás; az olvasói szerep, az esztétikai magatartás gyakorlása
3. A történeti látásmód megalapozása, kulturális viszonyulások gyakorlása
4. Problémalátás, véleménynyilvánítás és érvelés különböző közlési helyzetekben

ÉRTÉKLÁTÁS/ÉRTÉKTUDAT, ATTITÚDOK

- A kultúra folyamatába való belépés, a kulturális viszonyulások gyakorlása
- Az önértés, a világértés, a problémák megfogalmazásának és megoldásának képessége
- Az olvasói szerep, az esztétikai magatartás gyakorlása
- A másság elfogadása, a mások véleménye iránti tolerancia és nyitottság
- A tudatos nyelvhasználat, a sikeres kommunikáció igénye
- Az információk megszerzésének és felhasználásának igénye

KOMPETENCIÁK, KÉPESSÉGEK ÉS TARTALMAK

1. Anyanyelvhasználat és tudatos nyelvi viselkedés különböző élethelyzetekben; kommunikáció szóban és írásban

Kompetenciák, képességek	Tartalmak
1.1. A közlési helyzethez igazodó nyelvhasználat és viselkedés	<ul style="list-style-type: none">- A nyelvhasználat és a nyelvi viselkedés közötti összefüggések- Magán és nyilvános kommunikációs helyzetek- A párbeszéd különböző típusai; a párbeszéd szabályai, szerkezete, technikái- A magánbeszéd különböző típusai; a magánbeszéd szabályai, szerkezete, technikái
1.2. Adott kommunikációs helyzetben az eltérő nyelvhasználati módok felismerése	<ul style="list-style-type: none">- Nyelvváltozatok- Az anyanyelv más nyelvekhez való viszonya, kétnyelvűség
1.3. Szövegalkotás és szövegszerkesztés szóban és írásban a szövegtípusnak megfelelően	<ul style="list-style-type: none">- Az írott és szóbeli szövegek különbségei- Közéleti beszéd típusok
1.4. Az egyes tantárgyak szakterminológiájának megfelelő használata	<ul style="list-style-type: none">- Információforrások; az önálló ismeretszerzés, tájékozódás technikái- Szakszövegek (gyártási folyamatok leírása, termékismertetés stb.)

1. Szövegolvasás; az olvasói szerep, az esztétikai magatartás gyakorlása

Kompetenciák, képességek	Tartalmak
2.1. A szöveg felolvasása, a szövegegyeségek közötti viszony megragadása, a szövegszervezési elvek érzékelése	<ul style="list-style-type: none">- A hangoztatás jelentésteremtő szerepe- Különböző közlésformák (leíró, elbeszélő, érvelő-értekező) szövegszervezési elvei
2.2. Az irodalmi és nem irodalmi kommunikációs helyzet jellemzőinek a felismerése, az eltérések tudatosítása	<ul style="list-style-type: none">- Az irodalmi és nem irodalmi kommunikációs helyzet- A jelentésképződés sajátosságai a művészi és nem művészi olvasásban
2.3. Az irodalmi kommunikációs helyzet komponenseinek, a kommunikációt működtető eljárásoknak az azonosítása az olvasás során Az olvasói tevékenység tudatosítása. Saját értelmezés megfogalmazása szóban vagy írásban. Olvasott művek összehasonlítása	<ul style="list-style-type: none">- Szöveg-szerző viszony, szöveg-olvasó viszony, szöveg-szöveg viszony- Művek közötti kapcsolódások
2.4. Kapcsolatteremtés a szöveggel, az irodalmi szövegnek mint nyelvi alkotásnak a megfigyelése, az irodalmi kódok és formák szövegszervező szerepének a felfedezése	<ul style="list-style-type: none">- Irodalmi kódok és formák- Értelmezési szempontok: kérdezés, tudatos figyelem az olvasás folyamatában
2.5. Műfaji sajátosságok és értékviszonyok felismerése az irodalmi szövegben	<ul style="list-style-type: none">- Néhány műfaj adott irodalmi művek alapján- Értékviszonyok adott irodalmi művek alapján

3. A történeti látásmód megalapozása, kulturális viszonyulások gyakorlása

Kompetenciák, képességek	Tartalmak
3.1. Az olvasott művek megértését segítő művelődéstörténeti és nyelvtörténeti háttérismeretek felhasználása	- Kultúrszimbólumok, vándormotívumok - Adott szöveghez kapcsolódó művelődéstörténeti és nyelvtörténeti ismeretek
3.2. Író, írói életrajz fogalmak használata	- Adott írók életrajza
3.3. Egy adott műfaj történeti változatainak az ismerete és összehasonlítása	- Téma, műfaj, motívumok, történet, szereplők, tér, idő, megjelenített értékek, a megjelenítés értékei

4. Problématalátás, véleménynyilvánítás és érvelés különböző közlési helyzetekben

Kompetenciák, képességek	Tartalmak
4.1. Adott érvelő szöveg megértése	- Érvelő szöveg szerkezete, az érv
4.2. Véleményalkotás adott szöveggel kapcsolatosan (információk kiemelése, összefüggések megragadása, elfogadás, elutasítás megfogalmazása). A vélemény kifejtése összefüggő szövegben szóban és írásban	- Vélemény, magyarázat, érvelés

TARTALMAK

A tartalmi elemek didaktikai elrendezése, rendszerezése tekintetében a tankönyvszerzőnek és a tanárnak teljes szabadsága van, ez a szabadság nem terjed ki azonban az összetartozó egységek megbontására és a rendszer belső logikai rendjének megváltoztatására. Ennek a szemléletnek akkor is érvényesülnie kell, ha a nyelvi, illetve az irodalmi rész külön tankönyvben jelenik meg.

A tanterv belső logikai rendjét szerkesztésmódja is tükrözi: a tankönyvszerzőnek, illetve a tanárnak a képességekre vonatkozó, egymással összefüggő kompetenciákból és képességrendszerből kiindulva kell rendszereznie a megfelelő tantervi tartalmakat.

Az iskolában az anyanyelv tanításában és tanulásában a nyelv funkcionális és társas szemléletének kell érvényesülnie: a figyelem a nyelv változatosságára és változataira irányul, nem az elszigetelt nyelvi elemekre és az elvont nyelvi rendszerre. Ennek az elvnek a szellemében és az életkori sajátosságoknak megfelelően a tanulásban és az értékelésben a szöveggel végzett gyakorlatok, műveletek dominálnak, nem a meghatározások, öncélú osztályozások.

A szóbeliségben el kell fogadni, sőt bátorítani kell a tanulók saját nyelvi változatának használatát, figyelembe kell venni a kisebbségi nyelvhasználat sajátos helyzetét és igényeit. A köz- és irodalmi nyelvet az írásbeliséggel ajánlatos összekapcsolni.

A nyelvi tartalmak, a nyelvtani ismeretek nem öncélúak, hanem funkcionális és gyakorlati szerepük van abban, hogy a helyzetnek megfelelő, hatékony nyelvi közlés valósuljon meg.

A helyesírás, az érthető beszéd és a helyes nyelvhasználat kérdésköre állandó didaktikai feladat.

Az irodalomolvasás tartalmi beépülnek a kompetenciákra, képességekre vonatkozó követelményrendszer belső logikai rendjébe, tehát a nem irodalmi és irodalmi beszédhelyzetben történő szövegértés és értelmezés nem választható el a beszédnek, a beszédértésnek, illetve a szövegalkotásnak a követelményrendszer belső összefüggéseit szem előtt tartó tartalmi egységeitől. A tartalmak sorrendje, elrendezése, egymásra építése magának a szövegolvasás folyamatának rendelődik alá. Ennek a folyamatnak a belső logikáját a tartalmak és a választott szövegek rendezésével a tankönyvszerző, illetve a tanár határozza meg.

A tartalmak a tantervben nem lineáris sorrendiségben, hanem témakörök szerint rendeződnek; figyelembe veszik az előző évfolyamokhoz viszonyított bővítést, újrendszerezést, az új alapfogalmaknak, ismereteknek a már működő ismeretrendszerbe való tapasztalati úton történő beépítését.

Az új fogalmak, ismeretek dőlt szedéssel jelennek meg, a már meglévő ismeretek új megértési szituációban történő működtetésének módjaira pedig a követelmény-leírások adnak példát.

I. Irodalomolvasás

1.1. Irodalmi és nem irodalmi kommunikáció

Olvasási módok: betű szerinti, beleélő, értelmező; az irodalmi kommunikáció elemei: szerző, szöveg, olvasó; az irodalmi kommunikációt működtető eljárások: írás és olvasás

1.2. Irodalmi formák és kódok

1.2.1. Szóképek: metafora, megszemélyesítés, allegória, szinesztézia, *metonímia*

Hasonlat. Vándormotívum

Retorikai alakzatok: ismétlés, ellentét, *kihagyás, felcserélés*

1.2.3. Verstani alapfogalmak: Ritmus, hangsúlyos ritmus, időmértékes ritmus, verslábak, *klasszikus időmértékes verselés, hexameter, pentameter, disztichon, modern időmértékes verselés*, rím és rímfajták

1.2.4. *Beszédhelyzet az irodalmi műben: a beszélőnek a tárgyhoz és a címzethez való viszonya*

1.2.5. Epika: történet, történetmondás, elbeszélő, szereplő, szereplők rendszere, tér, idő

Epikai műfajok: *mítosz, bibliai példázat, monda, ballada, novella, karcolat, regényváltozatok*

1.2.6. Líra: lírai én, lírai műfajok: dal, *epigrama*, himnusz, *óda, elégia*, leíró költemény

1.2.7. *Dráma: drámai szituáció, drámai hős, konfliktus*

1.2.8. Érték, értékosztályok, értékrend

1.2.9. Hangnemek: ünnepélyes, humoros, szatirikus, tárgyilagos, *nosztalgikus*

1.2.10. *Esztétikai minőségek: fenséges, tragikus, elégikus, komikus, szatirikus*

2.10. Író, írói életrajz, *irodalmi intézmény, irodalmi nyelv, irodalmi korszak*

Memoriter:

2-3 lírai alkotás, 10-15 soros prózarészlet

Szövegjavaslatok: 6-7 mű elmélyült olvasása

A javasolt szövegek, szerzők listája nem előíró jellegű. A részletes követelményekhez és tanulási tevékenységekhez igazodva a kötelező tartalmaknak megfelelően a tankönyvszerző és a tanár más szövegeket választhat. A tanterv 6-7 szöveg elmélyülő olvasását javasolja, amelyek között szerepelnie kell a klasszikus magyar irodalom jelentős alkotásainak, teljes szövegeknek vagy szövegrészleteknek. A tanóra kiválasztott szövegek, illetve részletek ne haladják meg az 1-2 lapot, az ennél hosszabb szövegeket a tanterv otthoni olvasásra és tanórai megbeszélésre javasolja (évente minimum 1 hosszabb terjedelmű szöveget).

1-1 mítosz és bibliai példázat

Novella, karcolat: Mikszáth, Móricz, Kosztolányi, Tamási műveiből

Regényváltozatok: pl. 1 Jókai-regény, Mikszáth: Szent Péter esernyője, Golding: A legyek ura

Dal: pl. József Attila, Weöres Sándor dalaiból

Epigrama: Kölcsey, Vörösmarty epigrammáiból

Óda: pl. Vörösmarty: Szózat

Elegia: pl. Tóth Árpád: Elegia egy rekettyebokorhoz

Leíró költemény: Ady, József Attila költeményeiből

Dráma: pl. Vörösmarty: Csongor és Tünde, Tamási Áron: Énekes madár

II. Nyelv és kommunikáció

A magyar nyelv mai belső változatossága: területi változatok (Magyarországon, Erdélyben), közös változatok (irodalmi nyelv, magyar köznyelv).

A magyar nyelv a világ nyelvei között: használati értéke, művelődési értéke, tudományos értéke.

A magyar és a román nyelv viszonya, kölcsönhatása. A világnyelvek hatása.

A nyelv szerepe az identitásban. Alapvető nyelvi jogok: a nyelvhasználat joga, a névjog.

A kétnyelvűség: az egyéni és a közösségi kétnyelvűség.

Román szaknyelv – magyar szaknyelv

Szóbeli és írott szöveg alkotása (ismétlés, rendszerezés)

A szóbeli kifejezés formái:

A párbeszéd (típusai)

érvelés, rábeszélés

a hatékony dialógus (disputa) technikája: a helyzethez való alkalmazkodás, a célhoz való alkalmazkodás, az érvelés módszerei

a párbeszéd szerkezete: érvelés és cáfolat

A magánbeszéd (monológ) típusai

a hatékony előadás technikája: a helyzethez való alkalmazkodás, a hallgatóság, ismeret és meggyőződés, hatásosság

a célhoz való alkalmazkodás: tájékoztatás, meggyőzés, befolyásolás stb.

az előadás szerkezete: bevezetés, tárgyalás, befejezés

A beszéd szerkezeti szintjei:

A nyelvi és nem nyelvi elemek szerepe

Produktivitás, kreativitás, játék

Hangtanilag:

helyes artikuláció, intonáció, hangsúly és szünet, beszédtempó, hangerő stb.

Nyelvtanilag:

nyelvi helyesség, egyeztetés, kapcsolás stb.

Szóhasználat és jelentés:

A kontextusnak megfelelő szavak használata, a jelentés árnyaltsága és pontossága

A jelentésviszonyok ismerete

A nyelvi elemek (szavak) értékének ismerete: alaki érték, jelölési érték, jelentésérték, szófaji érték, helyi érték, stiláris érték

Szövegalkotás írásban (fogalmazás)

Különböző típusú írott szövegek szerkesztése

Egyszerű szakszövegek (gyártási folyamatok leírása, termékek ismertetése) alkotása, szakmai szövegek fordítása (magyarból románra és fordítva)

Az írott szöveg alkotásának szintjei (ismétlés, elmélyítés)

Helyesírás: A magyar helyesírás alapelvei (ismétlés) A tulajdonnevek, valamint az egybeírás és különírás eseteinek gyakorlása

A szöveg tagolása